

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบของระบบเลือกตั้งแบบผสมตามรัฐธรรมนูญ 2540 ต่อความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทย ผู้ศึกษาได้ศึกษาผลกระทบจากระบบการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งนำมาใช้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย เหตุผลหนึ่งของ ส.ส.ร. ที่นำระบบดังกล่าวมาใช้คือ เพื่อให้พรรคการเมืองเข้มแข็ง ในอดีตที่ผ่านมา ปัญหาของพรรคการเมืองไทยคือ พรรคการเมืองไม่มีความเป็นสถาบันอย่างแท้จริง เป็นพรรคเฉพาะกิจ การศึกษาวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง คือ กรรมการบริหารพรรคการเมือง สมาชิกพรรคการเมือง และนักวิชาการรัฐศาสตร์ โดยกำหนดให้ระบบการเลือกตั้งเป็นตัวแปรอิสระ ที่มีผลต่อความเป็นสถาบันพรรคการเมืองไทย และพรรคการเมืองเป็นตัวแปรตาม

กรรมการบริหารพรรคมีอำนาจในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการโครงสร้างการบริหาร นโยบายพรรค ตลอดจนการแสดงบทบาท สมาชิกพรรคการเมืองเป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ตามทิศทางและนโยบายของพรรค และนักวิชาการรัฐศาสตร์ แสดงความคิดเห็นตามหลักวิชาการ โดยสัมภาษณ์ประเด็นที่จะชี้วัดความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ใน 5 ประเด็น คือ ความต่อเนื่อง ความเป็นเอกภาพ การปรับตัว การยอมรับและการมีส่วนร่วม เป็นการศึกษาในลักษณะคาดหวังในสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อพรรคการเมืองไทยในอนาคต ซึ่งจะเป็นผลกระทบแบบค่อยเป็นค่อยไป และพิสูจน์ได้แน่นอนในลักษณะที่สร้างสรรค์ ความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง

จากสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า ระบบการเลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียว และแบบบัญชีรายชื่อ พรรคการเมืองโดยกำหนดประเทศเป็นเขตเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีผลต่อการสร้างสรรค์ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทย

ผลที่เกิดขึ้นประกอบด้วยตัวชี้วัดความเป็นสถาบัน คือ

1. มีความต่อเนื่อง
2. ความเป็นเอกภาพ
3. มีการปรับตัว
4. ได้รับการยอมรับ
5. การมีส่วนร่วม

จากการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ กรรมการบริหารพรรคการเมือง 5 พรรค ๆ ละ 2 คน สมาชิกพรรคการเมือง 5 พรรค ๆ ละ 2 คน (พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคชาติไทย พรรคชาติพัฒนา พรรคไทยรักไทย) และนักวิชาการรัฐศาสตร์ 5 คน สรุปได้ดังนี้

1. ความต่อเนื่องของพรรคการเมือง

1.1 การคัดสรรผู้นำหรือหัวหน้าพรรค

พรรคการเมืองส่วนใหญ่ยังยึดติดอยู่กับรูปแบบเดิม ซึ่งตราบไคที่พรรคการเมืองยังไม่สามารถพัฒนาให้เป็นพรรคมวลชน หรือพรรคมหาชน และมีการบริหารที่โปร่งใสตรวจสอบได้ การคัดเลือกหัวหน้าพรรคโดยไม่มีลักษณะบุคคลเป็นเจ้าของจะไม่เกิดขึ้น ทั้งนี้ พรรคการเมืองยังมีระบบนายทุนพรรค ซึ่งมีอำนาจการตัดสินใจเพียงไม่กี่คน ทำให้สมาชิกพรรคไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนร่วมกับพรรค จึงไม่มีความผูกพันด้วยอุดมการณ์ เป็นเพียงผู้อาศัยและเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ให้กับผู้นำพรรค ทำให้พรรคการเมืองไม่มีระบบการคัดสรรหัวหน้าพรรคให้เป็นที่ยอมรับได้ ทำให้ได้หัวหน้าพรรคขาดบารมีที่จะนำพรรคต่อไปได้ สมาชิกก็จะไม่เชื่อถือพรรคการเมืองด้วยเหตุนี้ ระบบการเลือกตั้งระบบใหม่ได้มีส่วนช่วยให้พรรคสร้างระบบดังกล่าว ดังนี้ คือ

1. ระบบการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อซึ่งทำให้เห็นภาพผู้ที่จะเป็นผู้นำรัฐบาลที่มาจากหัวหน้าพรรคการเมือง พรรคการเมืองจึงต้องสร้างหัวหน้าพรรคที่มีความรู้ความสามารถได้รับการยอมรับสูงเพื่อที่จะมีผลต่อการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเพื่อเป็นรัฐบาล เพราะประเด็นในการหาเสียงในระบบการเลือกตั้งใหม่นี้จะเห็นว่าการชูหัวหน้าพรรคเป็นนายกรัฐมนตรีด้วย เช่น ต้องมีวิสัยทัศน์ มีทีมงานหรือกรรมการบริหารพรรคที่มีคุณภาพพร้อมที่จะเป็นหัวหน้าพรรคต่อไปได้ ทั้งนี้ได้ให้ความสำคัญก่อนนโยบายพรรคควบคู่ไปด้วย

2. การสร้างพรรคให้เป็นพรรคมวลชนซึ่งส่วนหนึ่งที่พรรคการเมืองดำเนินการคือ ระบบการมีสมาชิกพรรคเพื่อขยายฐานเสียงให้พรรคและให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมกับพรรคการเมืองมากขึ้น นอกจากนี้ การที่กฎหมายกำหนดให้พรรคการเมืองรับเงินบริจาคได้โดยเปิด

เผยมีระบบการเงินที่โปร่งใส การให้สนับสนุนพรรคตรงนี้ก็จะสามารถลดระบบนายทุนพรรคลงได้ระดับหนึ่ง แต่ก็ต้องยอมรับว่ายังมีปัญหาอยู่ แต่ถ้าระยะยาวแล้วก็จะสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้

อย่างไรก็ตามโดยภาพรวมแล้ว ผู้สัมภาษณ์เชื่อว่า การสร้างระบบคัดสรรหัวหน้าพรรคจะต้องอาศัยระยะเวลา และมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้ เนื่องจากมีกระแสกดดันต่าง ๆ มืองค์กรอิสระตรวจสอบคุณสมบัตินักการเมืองและสมาชิกพรรคการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบของสื่อมวลชนด้วย ประกอบกับกฎหมายค่อนข้างให้อำนาจกับหัวหน้าพรรคมากขึ้น และรัฐธรรมนูญเองก็มุ่งปฏิรูปการเมืองเพื่อให้รัฐบาลมีความเข้มแข็ง

1.2 ความสม่ำเสมอของแบบแผนการกระทำหรือการดำเนินงานทางการเมือง

ในความต่อเนื่องของกิจกรรมพรรคการเมืองที่เกิดจากระบบเลือกตั้งนั้น เนื่องจากเขตเลือกตั้งเล็กลง ดังนั้น ส.ส. พื้นที่เองต้องมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และดูแลเขตเลือกตั้งได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ส.ส. เขตซึ่งไม่มีตำแหน่งในฝ่ายบริหารมีหน้าที่นิติบัญญัติอย่างเดียว ทำให้มีเวลามากขึ้น ผู้สัมภาษณ์ยังชี้ว่า กิจกรรมพรรคจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องส่วนหนึ่งมาจากการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ ขณะเดียวกัน สาขาพรรคการเมืองจะมีบทบาทในการเผยแพร่ผลงาน การดำเนินตามนโยบาย และรูปแบบกิจกรรมพรรคก็จะเปลี่ยนไป

2. ความเป็นเอกภาพของพรรคการเมือง

2.1 การแสดงความคิดเห็นของสมาชิกพรรคการเมืองและมติพรรค

ประเด็นดังกล่าวผู้สัมภาษณ์ ชี้ว่า บทบาทตรงนี้ ส.ส.ค่อนข้างจะระวังมากขึ้น เนื่องจากกระแสการปฏิรูปการเมืองและมีปัจจัยภายในพรรคการเมืองส่วนหนึ่ง คือ สมาชิกพรรคการเมืองต้องเคารพมติพรรค ถ้าสมาชิกพรรคไม่ปรับตัวก็จะส่งผลกระทบต่อพรรค และที่พบจากการศึกษา คือ ในการเลือกตั้งระบบใหม่ โดยเฉพาะปาร์ตี้ลิสต์ ที่บังคับให้ประชาชนต้องเลือกพรรคนั้น พรรคการเมืองได้ชูนโยบายในการหาเสียงทำให้การแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ของ ส.ส. ตลอดจนการหาเสียงก็จะยึดแนวนโยบายเป็นหลักและเป็นไปในแนวทางเดียวกันมากขึ้น

2.2 การยึดมั่นในอุดมการณ์ทางการเมืองของสมาชิกพรรคการเมือง

จากการชูนโยบายพรรคในการหาเสียงทำให้สมาชิกพรรคการเมืองที่ทำงานกับพรรคมีอุดมการณ์ต่อพรรคการเมืองนั้นมากขึ้น ประกอบกับการมีเงื่อนไขในการย้ายพรรคของ ส.ส. ก็มี ส่วนช่วยให้ ส.ส. จะต้องยึดมั่นต่ออุดมการณ์ทางการเมือง ดังนั้น ระบบการเลือกตั้งที่มีเหตุผลใน

การสร้างความเข้มแข็งให้พรรคการเมืองจึงมีส่วนสัมพันธ์ต่ออุดมการณ์ทางการเมืองของสมาชิกพรรค

2.3 การดำเนินงานตามนโยบายของพรรคการเมือง

ผลการเลือกตั้งตามระบบการเลือกตั้งระบบใหม่ผู้สัมภาษณ์เชื่อว่า พรรคการเมืองจะนำนโยบายพรรคที่หาเสียงไว้ผลักดันเป็นนโยบายรัฐบาลได้ เนื่องจากพรรคการเมืองได้คะแนนเกินครึ่งของจำนวน ส.ส. สามารถที่จะผลักดันนโยบายพรรคเป็นนโยบายรัฐบาลได้ เช่น พรรคไทยรักไทย สามารถนำนโยบายพรรคเป็นนโยบายรัฐบาลได้อย่างเป็นรูปธรรม

3. การปรับตัวของพรรคการเมือง

3.1 การปรับตัวตามระบบการเลือกตั้งระบบใหม่

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า การเลือกตั้งพรรคการเมืองมีการปรับตัวค่อนข้างมาก และบางพรรคการเมืองที่ปรับตัวน้อยหรือไม่ปรับเลย จะพบว่าได้รับผลกระทบมาก คือได้รับเลือกน้อยโดยเฉพาะการจัดผู้สมัครทั้งแบบเดิม ๆ และใช้ไม่ได้ เนื่องจากกระแสสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป แต่เชื่อว่าระยะเวลาที่เหลือพรรคการเมืองต่างๆ มีเวลาคิดที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบการเลือกตั้งระบบใหม่

3.2 การปรับตัวตามกฎหมายพรรคการเมืองและกฎหมายเลือกตั้ง

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่พรรคการเมืองปรับตัวได้อยู่แล้วตามกฎหมายประกอบกับองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ควบคุมและจัดการเลือกตั้ง คือ ก.ก.ต. ได้ตรวจสอบพรรคการเมืองทั้งระบบการเงิน การบัญชี รายรับ-รายจ่าย การควบคุมค่าใช้จ่ายการเลือกตั้ง ตลอดจนการลดถอนผู้สมัครที่ทุจริตการเลือกตั้ง พรรคการเมืองค่อนข้างระมัดระวังในการดำเนินงานที่ขัดต่อกฎหมาย ทำให้พรรคการเมืองมีการบริหารที่โปร่งใสตามเจตนารมณ์การปฏิรูปการเมือง แม้ระบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นเรื่องใหม่สำหรับพรรคการเมืองก็ตาม แต่พรรคการเมืองสามารถปรับตัวได้ดี

3.3 การปรับตัวในด้านโครงสร้างพรรคการบริหารจัดการ การดำเนินงานทางการเมืองตลอดจนนโยบายพรรค

ผู้ให้สัมภาษณ์ มีความเห็นว่า บางพรรคได้มีการปรับโครงสร้าง การบริหารจัดการ การดำเนินงานทางการเมือง และนโยบายไปบ้างแล้ว ส่วนพรรคการเมืองที่ไม่มีปัญหาดังกล่าว คือ พรรคไทยรักไทย เนื่องจากเป็นพรรคใหม่ แต่ขนาดองค์กรมีขนาดใหญ่จึงต้องปรับโครงสร้างให้เหมาะสมเพื่อรองรับกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ที่เข้ามาสังกัดพรรค และที่ชัดเจนคือ

นโยบาย ลักษณะการดำเนินงานและลักษณะการดำเนินงานทางการเมือง เช่น จัดให้มีการสัมมนา ปัญหาต่าง ๆ ในระดับภูมิภาคและระดับประเทศ แต่พรรคการเมืองอื่น ๆ ยังไม่มีความชัดเจนมากนัก แต่แนวโน้มการปรับตัวดังกล่าว พรรคการเมืองในอนาคตจะชัดเจนมากกว่านี้ และระบบการเลือกตั้งระบบใหม่ค่อนข้างจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างพรรค คือ ส.ส. ในพื้นที่เป็นผู้ประสานงานปัญหาให้ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อที่เป็นรัฐบาลรวมทั้งการบริหารจัดการเริ่มมีการกระจาย การดำเนินงานทางการเมืองเป็นไปในแนวทางการปฏิรูปการเมืองมากขึ้น รวมทั้งนโยบายมีการเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด

3.4 การปรับตัวของบทบาทและหน้าที่ของ ส.ส. และสมาชิกพรรค

ระบบการเลือกตั้งแบบผสมส่วนหนึ่งช่วยผลักดันให้คนดีมีความรู้ความสามารถเข้าสู่ระบบการเมืองมากขึ้น ขณะเดียวกันการเลือกตั้งในระบบเขตซึ่งเล็กลง ส.ส. ต้องปรับตัวบทบาทตนเองให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการเมือง และ ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้งระบบใหม่ รัฐธรรมนูญค่อนข้างกำหนดบทบาทอย่างชัดเจน และแยกฝ่ายบริหารออกจากฝ่ายนิติบัญญัติทำให้ ส.ส. ทำหน้าที่นิติบัญญัติได้อย่างเต็มที่ และระบบเลือกตั้งดังกล่าว มีส่วนช่วยให้บทบาทและหน้าที่ของ ส.ส. ปรับไปในทางที่ดีเป็นที่ต้องการของประชาชน

4. การยอมรับจากประชาชน

4.1 การยอมรับบทบาทหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ และบทบาทการเป็นตัวแทนของประชาชน

ผู้สัมภาษณ์ต่างเชื่อมั่นต่อระบบพรรคการเมืองซึ่งมีความสำคัญต่อการแสดงเจตจำนงของประชาชนผ่านพรรคการเมือง ระบบการเลือกตั้งระบบใหม่ โดยเฉพาะบัญชีรายชื่อที่ประชาชนลงคะแนนเสียงให้พรรคการเมืองเป็นตัวแทนแสดงเจตนาที่จะยอมรับบทบาทของพรรคการเมืองนั้น ๆ ตามรัฐธรรมนูญโดยยอมรับในอุดมการณ์ทางการเมือง แนวความคิด นโยบายพรรคตลอดจนหัวหน้าพรรค และยอมรับพรรคการเมืองที่เป็นฐานะ ตัวแทนในการใช้อำนาจบริหารประเทศ พรรคการเมืองเป็นสถาบันสำคัญในระบอบประชาธิปไตย จึงเป็นที่รวมของกลุ่มบุคคลที่มีแนวความคิดอุดมการณ์ตรงกัน และมีบทบาทที่อยู่ภายใต้กรอบกติกา จึงเป็นที่ยอมรับของประชาชน

4.2 การยอมรับความแตกต่างของความคิดเห็นทางการเมือง

โดยสรุปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยความแตกต่างทางความคิดเห็นเป็นเรื่องปกติ แต่ถ้าความคิดเห็นนั้นพัฒนาไปสู่ความขัดแย้งย่อมส่งผลกระทบต่อพรรคการเมืองตลอดจน

เศรษฐกิจ การเมืองได้ตั้งนั้นความแตกต่างทางความคิดเห็นของบุคคลภายในพรรคต้องนำไปสู่กระบวนการตัดสินใจที่มีเหตุผล และยอมรับด้วยมติเสียงข้างมาก จะสร้างความยอมรับให้เกิดแก่ประชาชน ด้วยเหตุนี้ เมื่อสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นพร้อมกับการปฏิรูปองค์กรพรรคการเมืองจะได้รับความเชื่อมั่นต่อระบบพรรคการเมืองในระยะยาว

4.3 การยอมรับพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคล

ผู้ให้การสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่ยอมรับว่า ผลจากการเลือกตั้งระบบใหม่ เป็นตัวชี้วัดการยอมรับพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคล หรือการที่ประชาชนเลือกพรรคการเมืองนั้นมาก ประชาชนอาจต้องการบุคคลที่เป็นหัวหน้าพรรคคนนั้น เป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากระบบการเลือกตั้งดังกล่าวมีประเด็นที่จะชูหัวหน้าพรรคเป็นนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี (จาก ส.ส. บัญชีรายชื่อ) แต่ถ้าพิจารณาในระดับพื้นที่ต่าง ๆ ผู้สัมภาษณ์ยังไม่แน่ใจ และเห็นว่าประชาชนในเขตเมืองค่อนข้างจะยอมรับพรรคการเมืองมากกว่าชนบท ซึ่งประชาชนยังมีความผูกพันกับตัวบุคคลอยู่ และเชื่อว่า ต่อไปประชาชนจะยอมรับพรรคการเมืองมากขึ้น ถ้าพรรคการเมืองผลักดันนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมแก่ประชาชนชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ

5. การบริหารแบบมีส่วนร่วมของพรรคการเมือง

5.1 การมีส่วนร่วมของสมาชิกพรรค

ผู้ให้การสัมภาษณ์ยอมรับว่าสาเหตุหนึ่งที่ ส.ส.ย้ายสังกัดพรรคการเมืองเนื่องจาก ส.ส. ไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในพรรค อย่างไรก็ตามแม้โครงสร้างพรรคจะมีระดับการบังคับบัญชา แต่กระบวนการบริหารมันต้องมีช่องทางที่จะให้สมาชิกพรรคได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่าง ๆ ในทางการเมืองรวมทั้งนโยบายพรรคด้วย และระบบการเลือกตั้งระบบใหม่ค่อนข้างจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกพรรคมากขึ้น ซึ่งในการเลือกตั้งพรรคจะต้องอาศัยบทบาทของสาขาพรรคในการทำงานในพื้นที่หาเสียงให้พรรค ดังนั้น ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในพื้นที่สมาชิกสาขาพรรคการเมืองจะมีส่วนร่วมมากขึ้น

5.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน

ในอดีตต้องยอมรับว่าพรรคการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวประชาชนแต่จากการที่ได้มีการเลือกตั้งระบบใหม่ตามรัฐธรรมนูญ ส่งผลให้ประชาชนได้ใกล้ชิดพรรคการเมืองมากขึ้น ขณะเดียวกัน ส.ส. หรือพรรคการเมืองในยุคการปฏิรูปการเมืองจะต้องดำเนินงานทางการเมืองในเชิงรุก ทั้งนี้ เพื่อเป็นฐานคะแนนเสียงให้พรรค และพัฒนาไปสู่การเป็นสมาชิกเมื่อประชาชนเห็นด้วยกับ

นโยบายและอุดมการณ์ของพรรค นอกจากนี้อาจดำเนินการตามนโยบายต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชน พรรคการเมือง (ในฐานะรัฐบาล) จะต้องรับฟังความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ดังนั้นในการเลือกตั้งในทุกระดับที่มีตัวแทนของพรรคการเมืองแข่งขัน เช่น เทศบาล อ.บ.ค. ย่อมจะเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมากขึ้น เป็นต้น ประกอบกับประชาชนมีความตื่นตัวในการที่จะรักษาสิทธิของตน จุดอ่อนประการหนึ่งของประชาชนซึ่งจะต้องได้รับการแก้ไขต่อไปคือ การให้ประชาชนมีการศึกษาอย่างทั่วถึงโดยเฉพาะในต่างจังหวัด จึงเชื่อว่าประชาชนได้เข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมกับพรรคการเมืองมากกว่าที่ผ่านมา

กล่าวโดยสรุป ระบบการเลือกตั้งแบบผสมตามรัฐธรรมนูญ 2540 มีแนวโน้มที่จะสร้างสรรค์ความเป็นสถาบันพรรคการเมืองให้มีความเป็นสถาบันในแง่ของพรรคการเมืองที่มีความพร้อมด้านโครงสร้าง การบริหาร บุคคล ปัจจัยอื่น ๆ หรือเป็นพรรคการเมืองขนาดใหญ่ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการช่วยเสริมความเข้มแข็งพรรคการเมืองขนาดใหญ่ให้มีความเป็นสถาบันมากขึ้น ขณะเดียวกันพรรคขนาดกลาง ถ้าไม่ปรับตัวก็จะอยู่ไม่ได้ซึ่งจะต้องมีการสร้างและปรับปรุงพรรคให้สอดคล้องกับระบบเลือกตั้งมากที่สุด

อย่างไรก็ตาม ถ้ามองในแง่ของระบบพรรคแล้ว ระบบการเลือกตั้งดังกล่าว ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบพรรคการเมืองด้วย กล่าวคือ อาจทำให้มีน้อยพรรค แต่ถ้ามองพัฒนาการพรรคการเมืองแล้ว แม้พรรคการเมืองต่าง ๆ มีการรวมพรรคเพื่อความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองก็จะเป็นมิติใหม่ของการเมืองไทย ซึ่งเป็นไปตามแนวทางการปฏิรูปการเมือง และที่ผ่านมาระบบพรรคการเมืองไทยส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล เนื่องจากพรรคการเมืองมีจำนวนมาก แต่ขาดความเป็นสถาบัน ดังนั้น รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ร่างโดย ส.สร. ได้นำระบบเลือกตั้งแบบผสมมาใช้เพื่อที่จะสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรพรรคการเมืองให้มีความเป็นสถาบันอย่างแท้จริง พรรคการเมืองเองอยู่ในระยะของการปรับตัวก็ต้องกลับไปคิดใหม่เพื่อที่จะสามารถดำเนินงานทางการเมืองต่อไปได้ จึงเป็นไปตามข้อสมมติฐานที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ระบบการเลือกตั้งแบบผสม (เขตเดียวเบอร์เดียวและระบบบัญชีรายชื่อ) มีผลต่อการสร้างสรรค์ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทยมากขึ้นกว่าระบบการเลือกตั้งที่เคยใช้มา

จากความคิดเห็นของกลุ่มประชากรที่ศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. ความคิดเห็นของกรรมการบริหารพรรคส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ทางการเมือง และผ่านการเลือกตั้งระบบเก่ามาแล้ว เห็นว่าระบบการเลือกตั้งดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องที่จะต้องแก้ไขอยู่แต่ก็ยอมรับถึงข้อดี และยังขาดความเชื่อมั่นต่อการทำงานของ ก.ก.ต. เมื่อถามถึงความต่อเนื่องในประเด็นการสร้างผู้นำพรรค กรรมการบริหารพรรค ส่วนใหญ่ยังเชื่อว่าจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกพรรค และยังคงเป็นลักษณะกลุ่มนายทุนอยู่ยกเว้นพรรคประชาธิปัตย์ที่มีระบบเป็นที่ยอมรับของสมาชิกพรรค และมีภาพลักษณ์ที่ดี นอกจากนี้ ยังยอมรับถึงความแตกต่างทางความคิดของสมาชิกพรรค แต่สุดท้ายทุกคนต้องยอมรับความเห็นส่วนใหญ่ ความเป็นกลุ่มต่าง ๆ ภายในพรรค ยังมีอยู่อันเป็นลักษณะทั่วไปของพรรคการเมือง และพรรคต่าง ๆ ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเกี่ยวข้องกับพรรคไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญซึ่งได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปมาก ขณะเดียวกัน ส.ส. ก็ได้คำนึงถึงบทบาทหน้าที่ในกระแสการปฏิรูปการเมือง เพื่อสร้างให้เกิดการยอมรับจากประชาชนมากขึ้น เพราะการแสดงออกต่าง ๆ ของบทบาทเป็นภาพของสถาบันนั้นคือ พรรคการเมือง และยังเชื่อว่า ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากบทบาทของสื่อมวลชน ทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมตลอดจนการดำเนินงานทางการเมืองของพรรคการเมืองมากขึ้น

2. ความคิดเห็นของสมาชิกพรรคการเมือง ซึ่งเป็นสมาชิกผู้ปฏิบัติงานในสาขาพรรคเป็นส่วนมาก และเป็นธรรมดาอยู่เองผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างที่ต้องสัมผัสและมีความรู้สึกนึกคิดแบบประชาชนทั่วไป ประกอบกับพื้นฐานประสบการณ์ การศึกษา การรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ มีข้อจำกัดและได้รับการปลูกฝังแนวความคิด อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคนั้น ๆ การแสดงความคิดเห็นต่อพรรคที่ตนสังกัดค่อนข้างจะระมัดระวัง แต่จะแสดงความคิดเห็นในลักษณะโจมตีพรรคการเมืองอื่น ผู้ศึกษาเองได้ตัดความคิดเห็นดังกล่าวออกไป ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษา แต่ให้ความสนใจเฉพาะการแสดงความคิดเห็นทั่วไปในประเด็นที่ศึกษาในทางวิชาการ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในนโยบายพรรคพอสมควร สมาชิกพรรคส่วนมาก ค่อนข้างจะยอมรับหัวหน้าพรรคคนปัจจุบัน และพบว่า การเลือกตั้งระบบใหม่ ทำให้เห็นภาพความแตกต่างของแต่ละพรรคได้ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นนโยบายพรรค อุดมการณ์ทางการเมือง และทราบความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในพรรค ทั้งการปรับตัวของพรรค สมาชิกพรรค ส.ส. นโยบาย การสำรวจความนิยมของพรรคต่าง ๆ ที่อาศัยเทคโนโลยี ทำให้ทราบถึงความนิยมการยอมรับจากประชาชนต่อพรรคการเมือง ตลอดจนจำนวนสมาชิกพรรคที่เป็นระบบมากขึ้น และเชื่อว่า การเลือกตั้งระบบใหม่ทำให้คนรุ่นใหม่มีความรู้ความสามารถเข้าสู่ระบบพรรคการเมือง ขณะเดียวกัน การบริหารจัดการของสภาพรรคในเขตเลือกตั้ง ส.ส. ระบบเขตมีความคล่องตัว และมีอิสระมากขึ้น วิธีการหาเสียงก็เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตาม

ตาม ความคิดเห็นของสมาชิกพรรคการเมืองทำให้ทราบถึงความเข้มแข็งของสาขาพรรคการเมือง สามารถมองเห็นภาพความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองนั้น ได้ชัดเจนมากขึ้น

3. ความคิดเห็นของนักวิชาการรัฐศาสตร์ ต้องยอมรับว่าความเห็นของนักวิชาการ รัฐศาสตร์ค่อนข้างจะหลากหลายมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในบางประเด็น แต่ส่วนใหญ่ก็สามารถชี้ให้เห็นภาพของพรรคการเมืองแต่ละพรรคหลังการเลือกตั้ง โดยเฉพาะผลกระทบที่เกิดขึ้น กับพรรคขนาดเล็กและขนาดกลางที่จะทำให้เหลือน้อยพรรคจะทำให้ประชาชนเสียโอกาสเลือก พรรคที่ตรงกับความต้องการของตัวเองหรือไม่ และมองว่าระบบบัญชีรายชื่อจะยิ่งส่งเสริมให้พรรค การเมืองถูกนายทุนนักธุรกิจเข้ามาครอบงำมากขึ้น ขณะเดียวกันการที่พรรคการเมืองบางพรรค เช่น พรรคไทยรักไทย เป็นต้น ได้รวบรวมกลุ่มต่างๆ เข้าร่วมพรรคจะทำให้พรรคมีความเป็นเอกภาพ หรือไม่เพราะยังไม่มีมีการปรับโครงสร้างรองรับที่ดีพอ และมองว่าการที่พรรคใหญ่ได้รับเลือกตั้ง โดยข้อเท็จจริงยังเป็นภาพที่ยังไม่ชัดเจนนักเพราะประชาชนอาจเลือกด้วยความนิยมในตัวหัวหน้า พรรค นโยบายพรรคหรือเลือกตามกระแส แต่เชื่อว่าระบบการเลือกตั้งดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยไม่น้อย เพราะทำให้มีรัฐบาลที่เข้มแข็ง ทำให้พรรคแกนนำรัฐบาล สามารถนำนโยบายพรรคเป็นนโยบายรัฐบาล และนำไปปฏิบัติได้ กล่าวได้ว่า การเมืองไทยเข้าสู่ยุค การปฏิรูปการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 พรรคต่าง ๆ จะต้องปรับโครงสร้างขนาดใหญ่ เพื่อสร้างความเป็นสถาบันให้เกิดขึ้นในอนาคต

6.2 ข้อวิจารณ์

สถานการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบัน พรรคการเมืองได้มีการปรับตัวครั้งใหญ่ อันเนื่องมาจากแรงผลักดันของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้กำหนดคดีการใน รายละเอียดต่าง ๆ โดยหวังผลให้เกิดการปฏิรูปการเมืองในขั้นตอนของการเข้าสู่อำนาจรัฐของนัก การเมือง หรือพรรคการเมืองผ่านกระบวนการเลือกตั้งในระบบใหม่ คือการเลือกตั้งแบบระบบ บัญชีรายชื่อของพรรคการเมือง และการเลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียว การเลือกตั้งในระบบใหม่นี้ ทำให้พรรคการเมืองหลาย ๆ พรรค ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์เพื่อชนะการเลือกตั้ง พรรคมีการปรับ ตัวทั้งโครงสร้างของพรรคในด้านองค์กร โครงสร้างการบริหาร การดำเนินงานทั้งในเชิงรุกและเชิง รับ เพื่อให้มีความทันสมัย และมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ การที่พรรคการเมืองมี การปรับตัว ซึ่งเกิดจากระบบการเลือกตั้งระบบใหม่ดังกล่าวแล้ว นอกเหนือจากการได้รับชัยชนะ การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแล้ว เราจะพบว่าพรรคการเมืองทุกพรรคได้มีการปรับนโยบายเพื่อให้ ประชาชนได้เห็นว่าพรรคมีแนวทางที่ดีและน่าเชื่อถือว่าจะสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เนื่องจาก แรงกดดันดังกล่าวแล้ว การที่ประเทศชาติตกอยู่ในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ จำต้องมีการเริ่มต้นพัฒนา

กันใหม่ด้วย และจากข้อมูลการวิจัย ถ้ามองภาพรวมของการเมืองไทย ปัจจุบันก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนักในด้านคุณภาพของนักการเมือง มีการเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบและปริมาณเท่านั้น เพราะการเลือกตั้งยังเป็นระบบทุนนิยมเหมือนทุกครั้งที่ผ่านมา เงินยังเป็นปัจจัยสำคัญของพรรคแม้จะได้รับการสนับสนุนส่วนหนึ่งก็ตาม ทุกพรรคการเมืองมีการปรับไปตามทิศทางของกระแสทุน ขณะเดียวกันทุนก็มองหาพรรคการเมืองที่เชื่อถือได้ว่าจะสนองตอบผลประโยชน์ได้ อีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ ถึงแม้การเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลมากขึ้นก็ตาม แต่แกนของพรรคการเมืองก็ยังเหมือนเดิม บุคคลที่มีอำนาจตัดสินใจในแต่ละพรรคการเมืองยังไม่เปลี่ยนแปลง นอกจากจะวางมือแต่ยังมีบทบาทในพรรคได้ในฐานะผู้บริหารพรรค และผู้สนับสนุนทุนในการเลือกตั้ง

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาการพัฒนาพรรคการเมืองของไทย จะพบว่า พรรคการเมืองไทยพรรคแรกได้แก่ คณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวจนถึง พ.ศ. 2489 ที่ให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองครั้งแรก พรรคการเมืองมีโอกาสดำเนินการในระยะเวลาสั้น ๆ อยู่ 3 ช่วง ได้แก่

1. พ.ศ. 2489 แต่โอกาสนั้นสั้นและปิดอย่างรวดเร็วในการรัฐประหาร พ.ศ. 2490
2. พ.ศ. 2498 เกิดจากการเปิดประชาธิปไตยของช่วงปลายสมัย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม การเปิดเสรีทางการเมืองครั้งนั้นถูกปิดอีก 2 ปี ถัดมาในการรัฐประหาร พ.ศ. 2500

3. พ.ศ. 2517 หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม แต่ก็ถูกปิดอีกครั้งในการรัฐประหารหลังการสังหารหมู่เดือนตุลาคม 2519 พรรคการเมืองจึงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ พ.ศ. 2524

พรรคการเมืองไทยที่ผ่านมามีปัญหา 4 ประการคือ

1. ไม่มีลักษณะของพรรคมวลชน คือขาดการสนับสนุนจากประชาชนอย่างแท้จริง
2. ขาดประชาธิปไตยภายในพรรคอำนาจดำเนินการมีเพียงกลุ่มบุคคล บางครั้งไม่

โปร่งใส

3. เป็นการรวมตัวโดยคำนึงถึงนโยบายสาธารณะน้อยแต่รวมตัวเพื่อผลการเลือกตั้งมักเป็นพรรคเฉพาะกิจไม่คำนึงถึงความรู้สึกของประชาชน

4. มีอำนาจของกลุ่มทุนอยู่เบื้องหลัง

จุดบกพร่องเหล่านี้ รัฐธรรมนูญปัจจุบันพยายามแก้ไขซึ่งคงแก้ไขได้ ในระดับหนึ่ง ส่วนที่สำเร็จยากคงจะเป็นข้อสุดท้าย (มติชน, 30 กรกฎาคม 2542, หน้า 2)

การเลือกตั้งแต่ละครั้งก็มีปัญหาเพราะมีประชาชนไม่นิยมเป็นสมาชิกพรรคการเมือง นอกจากไปใช้สิทธิเลือกตั้งกันน้อยแล้ว ชอบทำตัวอิสระ คัดสินใจเข้าข้างพรรคการเมืองไปตามการเลือกตั้งแต่ละครั้ง แนวโน้มหนึ่งแสดงว่าประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) จึงยังไม่พ้องต้องเร่งพัฒนาประชาธิปไตย โดยแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น

ความคาดหวังที่นำการเลือกตั้งระบบเขตเดียวเบอร์เดียว และแบบบัญชีรายชื่อมาใช้มีข้อพิจารณา ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ระบบพรรคการเมืองเข้มแข็งขึ้นโดยจำนวนผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งตามระบบสัดส่วนจะทำให้ทราบได้แน่ชัดว่าพรรคการเมืองที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด ก็จะเป็นพรรคที่ได้รับความนิยมจากประชาชนสูงสุดซึ่งมีแนวโน้มสูงที่จะได้เป็นรัฐบาล และหากได้เป็นรัฐบาลก็จะเป็นรัฐบาลของประชาชนอย่างแท้จริง
2. สนับสนุนคำว่า “พรรคการเมืองเป็นที่แสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชน” เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกพรรคที่มีนโยบายตรงกับความต้องการของประชาชนเป็นผู้บริหารประเทศได้มากที่สุด
3. เปิดโอกาสให้พรรคได้เลือกสรรบุคคลที่มีคุณวุฒิ ความรู้ ความเชี่ยวชาญในแต่ละและด้าน ตลอดจนเป็นผู้มีคุณธรรม เป็นสมาชิกพรรคและนำไปสู่การเป็นผู้แทนโดยไม่ต้องหาเสียงเลือกตั้ง และไม่ได้เป็นผู้แทนโดยการเลือกตั้งจากประชาชนโดยตรง
4. สำหรับผู้แทนที่ได้รับเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนเป็นผู้ที่ได้รับความนิยมส่วนบุคคลจากประชาชน มิได้ทำคะแนนให้พรรคการเมืองจึงไม่ทำให้เกิดการเรียกร้องเอาประโยชน์จากพรรคการเมืองในภายหลัง
5. ข้าราชการตำรวจ ครู อาจารย์ หรือผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ อาจได้เป็นผู้แทนโดยไม่ต้องลาออกจากราชการก่อน แต่ต้องลาออกหรือพักราชการชั่วคราวในระหว่างปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้แทน
6. เพื่อไม่ให้มีพรรคเล็กพรรคน้อยมาก จึงกำหนดหลักเกณฑ์ เช่น กำหนดให้คะแนนเสียงที่เลือกพรรครวมกันแล้วไม่ถึง 5% ของคะแนนเสียงทั้งหมด ถือว่าพรรคนั้นไม่ได้รับเลือกตั้ง
7. ระบบการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างแบบเสียงข้างมากรอบเดียวหรือเสียงข้างมากอย่างง่ายกับแบบสัดส่วนนี้ อาจเกิดความสับสนของพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยเฉพาะในประเทศที่ประชาชนยังมีความตื่นตัวทางการเมืองไม่สูงนัก และมีระบบพรรคการเมืองที่ยังไม่เข้มแข็ง ยังไม่สามารถจัดการผลประโยชน์ของนักการเมืองในพรรคได้ลงตัว รวมทั้งนักการเมืองยังขาดความชัดเจน และไม่มีวินัย (วัชรฯ ไชยสาร, 2544, หน้า 40-41)

ในอีกด้านหนึ่งของผลกระทบของระบบการเลือกตั้งระบบใหม่ที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งมีแนวโน้มต่อความเป็นสถาบันพรรคการเมืองคือ

1. พรรคการเมืองจะเลือกหนทางการเติบโตจากภายนอก กล่าวคือ รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 มีความต้องการที่จะให้มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่ เพียง 2-3 พรรค ด้วยความเชื่อที่ว่า ระบบทวิพรรคดีกว่าระบบพหุพรรค และระบบการเมืองที่มีพรรคการเมืองขนาดใหญ่เพียง 2-3 พรรค มีเสถียรภาพมากกว่าระบบที่มีพรรคเล็กพรรคน้อยจำนวนมาก ความเชื่อดังกล่าวทำให้พรรคมีอาจเติบโตจากภายในได้อย่างเต็มที่ อันเน้นการเปิดเส้นทางเติบโตของพรรคที่มีอุดมการณ์ เพราะความเชื่อดังกล่าวนี้นำไปสู่การเติบโตจากภายนอก หนทางเติบโตจากภายนอกอาศัยทางลัดด้วยการซื้อนักการเมืองที่มีศักยภาพที่จะชนะการเลือกตั้ง นอกจากนี้ยังครอบคลุมพรรคการเมืองขนาดเล็กกว่า หรือกลุ่มการเมืองบางกลุ่มในพรรคอื่นหรือการรวมพรรคเข้าด้วยกัน

2. พรรคการเมืองขนาดใหญ่จะสืบคลานเข้าไปยึดพื้นที่ในวุฒิสภา แม้รัฐธรรมนูญจะห้ามสมาชิกวุฒิสภาสั่งกัดพรรคการเมืองแต่พรรคขนาดใหญ่จะส่งตัวแทนเข้าสู่วุฒิสภาเพื่อยึดกุมคะแนนเสียงในรัฐสภา เพื่อเสถียรภาพรัฐบาล (ผู้จัดการ, 23 พฤศจิกายน 2543, หน้า 6)

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็คือ ที่ผ่านมา ส.ส.สามารถควบคุมตำแหน่งรัฐมนตรีได้ก็จะเป็นไปตามหลักการของการปกครองในระบอบรัฐสภาตามแนวที่ปฏิบัติในอังกฤษ ซึ่งถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติให้รัฐมนตรีต้องเป็น ส.ส. ในขณะเดียวกันเพื่อให้ได้รับความคุ้มกันเช่นเดียวกับ ส.ส. และในขณะเดียวกันการเป็นสมาชิกของสภาฯ ทำให้รัฐมนตรีต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของสภาฯ ด้วย เช่น สภาสามารถสั่งให้ชี้แจงเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ย่อมทำได้ ดังนั้นการแยกบุคลากรระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายบริหารตามแนวทางรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน จึงอาจสร้างปัญหาที่ยังไม่เคยมีใครนึกถึงก็ได้ การแยกบุคลากรดังกล่าว อันเป็นเหตุให้ตำแหน่ง ส.ส. ว่างลง ยังมีการกำหนดรายละเอียดที่ทำให้ ส.ส.ประเภทที่มาจากบัญชีรายชื่อมีภาษีดีกว่า ส.ส. ที่มาจากเขตเลือกตั้ง คือในมาตรา 119 ของรัฐธรรมนูญ บัญญัติให้กรณีที่ตำแหน่ง ส.ส. ที่ว่างลงเป็นตำแหน่งที่มาจากบัญชีรายชื่อในการเลือกตั้งให้เลื่อนผู้ที่มิชื่อในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นในลำดับถัดไปขึ้นมาแทน แต่หากตำแหน่งที่มาจากเขตเลือกตั้งจะต้องมีการเลือกตั้งซ่อมสำหรับตำแหน่งที่ว่างลงนั้น เท่ากับเป็นการบีบให้พรรคการเมืองต้องแต่งตั้งรัฐมนตรีจาก ส.ส. ประเภทที่มาจากบัญชีรายชื่อเท่านั้น เพราะหากแต่งตั้งจาก ส.ส. ที่มาจากเขตเลือกตั้งก็จะต้องมีการเลือกตั้งใหม่ ซึ่งก็จะเกิดความไม่แน่นอนขึ้นมาว่า ผู้สมัครจากพรรคเดิมจะได้รับการเลือกตั้งเข้ามาอีกหรือไม่ทำให้พรรคไม่กล้าเสี่ยงที่จะทำเช่นนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าว ส.ส. ประเภทที่มาจากบัญชีรายชื่อซึ่งเดิมเป็นพวกชนกลุ่มน้อยกลายเป็นอภิสิทธิ์ชนไปโดยปริยาย ซึ่งอาจมีผลกระทบเป็นการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองเป็นต้นว่า การจัดทำบัญชีรายชื่อคือ อาจจะต้องมีการซื้อลำดับในบัญชีรายชื่อพรรค หรือการซื้อเสียงก็อาจให้ความสำคัญกับบัญชีรายชื่อมากกว่าเขตเลือกตั้งเป็นต้น ซึ่งจะต้องติดตามต่อไป (บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, 2542 หน้า 124)

อย่างไรก็ตามโครงสร้างและการบริหารงานภายในพรรค กล่าวได้ว่าเป็นพัฒนาการที่สำคัญที่สุดที่จะมีอิทธิพลอย่างมากสำหรับระบบพรรคการเมืองของไทยต่อไปในอนาคต คือ บทบัญญัติตามมาตรา 47 วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งกำหนดว่าการจัดองค์กรภายในการดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 118(8) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกพรรคการเมืองเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับพรรคการเมือง การกำหนดให้ต้องใช้หลักความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรคการเมืองนับเป็นก้าวสำคัญในการที่จะปลดแอกพรรคการเมืองจากการควบคุมของคนบางคนหรือกลุ่มคนเพียงไม่กี่คนภายในพรรคการเมืองอันเป็นสาเหตุแห่งปัญหาความไม่เป็นสถาบันของพรรคการเมือง

การที่ระบบการเลือกตั้งระบบผสมจะนำไปสู่การสร้างสรรค์ความเป็นสถาบันพรรคการเมืองหรือไม่ยังไม่สามารถที่จะตัดสินได้ ในระยะอันสั้นนี้ แต่จะต้องอาศัยเวลาตลอดจนพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดของระบบการเมืองที่จะพึงเกิดขึ้นกับเมืองไทยอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยแต่ระบบเลือกตั้งดังกล่าวได้พิสูจน์แล้วว่าได้สร้างจุดเด่นให้แก่พรรคการเมืองให้เกิดขึ้นไม่มากนักน้อย และพรรคการเมืองก็ตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้นจะต้องปรับยุทธศาสตร์การสร้างพรรคให้เป็นสถาบันทางการเมืองอันพึงปรารถนาของประชาชนในอนาคตได้อย่างแท้จริง

6.3 ข้อเสนอแนะ

การเลือกตั้งระบบใหม่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 จากการศึกษาวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การเลือกตั้งระบบใหม่ โดยเฉพาะในเขตเลือกตั้งองค์กรที่ดูแลการเลือกตั้ง คือ ก.ก.ต. ยังขาดการยอมรับจากพรรคการเมือง ยังมองว่าไม่มีศักยภาพในการจัดการเลือกตั้งซึ่งจะต้องปรับปรุงการทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. การเลือกตั้งแบบเขต ผู้สมัครได้เสนอแนะว่าควรจะใช้แบบเดิม และปาร์ตี้ลิสต์ ควรจะมีความชัดเจนกว่านี้ คือ จากปาร์ตี้ลิสต์ เป็นปาร์ตี้ลิสต์รัฐมนตรี โดยพรรคการเมืองระบุไปเลยว่าใครจะเป็นรัฐมนตรีอะไร ซึ่ง ส.ส.ร. อ้างแต่ละจังหวัดใช้สิทธิไม่เท่ากันแต่ปาร์ตี้ลิสต์จะไม่เป็นไปตามนั้นหรือ

3. บุคคลชั้นนำหัวหน้าหรือผู้นำพรรคควรจะเริ่มและหมั่นทบทวนให้ได้ข้อสรุป และข้อยุติที่ตรงกันหรือใกล้เคียงกันมากที่สุดว่า การเข้ามาร่วมกันตั้งพรรคและมีบทบาททางการเมือง เพื่ออะไรภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและเป็นข้อจำกัดต่างๆ นั้นจะมียุทธศาสตร์หรือทิศทางหลักอย่างไรในการดำเนินการจึงจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ อย่างน้อยที่สุดต้องมีทิศทางที่จะเดินเพื่อให้พรรคอยู่รอดและเติบโตต่อไปได้ตามเวลาและโอกาสอันพึงมี ผลการพิจารณาอาจเป็นว่าระบอบการเมืองการปกครองที่ขาดศรัทธาหรือความเชื่อมั่นที่ว่า อำนาจต้องมาจากประชาชน และใช้เพื่อประชาชนจริง ๆ แล้วจะต้องมีปัญหาและจะช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ชาติบ้านเมืองในระยะยาวไม่ได้ ประชาชนที่มีอำนาจจริงก็ควรจะเป็นประชาชนที่มีเกียรติมีศักดิ์ศรี หากไร้เกียรติไร้ศักดิ์ศรี นักการเมืองที่หวังยึดหัวงั้งประชาชนก็คงไร้เกียรติไร้ศักดิ์ศรีตามมาด้วย และคงจะทำอะไรไม่ได้มาก ดังนั้นทิศทางการพัฒนาจะต้องดำเนินการด้านต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีเกียรติมีศักดิ์ศรีสมกับเป็นเจ้าของอำนาจในการปกครองประเทศ การขายเสียงการรับอำนาจฝ่ายค้านว่าเป็นการกระทำที่ไร้เกียรติ ไร้ศักดิ์ศรี เป็นการทำลายฐานอำนาจของตน นักการเมืองผู้ซื้อเสียงหรือใช้อำนาจฝ่ายต่ำ คือผู้ทำลายประชาชน พรรคการเมืองที่แพ้ควรทำแบบตรงกันข้าม

4. การยึดมั่นเป้าประสงค์และทิศทางหลักในการดำเนินการอย่างแท้จริงจะช่วยให้อำนาจสามารถกำหนดภารกิจและภาระงานที่ต้องแบ่งแยกอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบกันเพื่อการบริหาร และปฏิบัติการต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงการวางตัวบุคคลให้เหมาะสม หากยังขาดความรู้ความสามารถก็ต้องฝึกอบรมกันไปเรื่อย ๆ สำคัญที่สุดพรรคการเมืองนั้นต้องมีวิสัยทัศน์ มีกติกา กฎเกณฑ์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีชีวิตจิตใจใช้ควบคุมบังคับการทำงานเพื่อการสร้างสรรค์อย่างไม่หยุดนิ่งได้อย่างแท้จริง

5. พรรคการเมืองจะต้องได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาเป็นไปด้วยดีในลักษณะที่เป็นพรรคการเมืองแบบทันสมัย มีการจัดตั้งเป็นสถาบันถาวรมีกระบวนการทางการเมืองภายในพรรค เช่น การบริหารเป็นไปตามครรลองประชาธิปไตย

6. พรรคการเมืองจะต้องมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เข้มข้น และถ่ายทอดเป็นนโยบายที่สืบทอดเป็นระยะเวลานาน มีกิจกรรมทางการเมืองทั้งในฤดูเลือกตั้ง และในยามปกติต่อเนื่อง สามารถคัดสรรสมาชิกพรรคได้อย่างสัมฤทธิ์ผล เป็นแหล่งเรียนรู้กล่อมเกลாதองการเมืองให้กับ

สมาชิกพรรค เป็นแหล่งผลิตผู้นำทางการเมือง สร้างบุคลิกของสมาชิกที่มีลักษณะประจำตัว และยึดมั่นต่อนโยบายและอุดมการณ์ของพรรค

7. การบริหารพรรคอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมและใช้หลักวิชาการ มีการวิเคราะห์ วิจัยสถานการณ์ทางการเมืองอยู่เสมอ เพื่อปรับทิศทางให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เป็นจริง ผู้บริหารพรรคจะต้องมีอำนาจสั่งการให้เกิดความสัมฤทธิ์ผล ถูกพรรคจะต้องอยู่ในกรอบและวินัยในระดับหนึ่ง แต่กรอบและวินัยต้องไม่ขัดต่อหลักการประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน มีการบังคับบัญชาลดหลั่นตามลำดับโดยมีวินัยพรรคและข้อบังคับพรรคเป็นเกณฑ์ การให้เกียรติต่อผู้อยู่ระดับสูงของพรรคโดยสมาชิกและโดยผู้บริหารที่ด้อยอาวุโสก็เป็นสิ่งจำเป็น แต่ไม่ได้หมายความว่า จะไม่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ด้วยเหตุผลในแง่นโยบายหรือในแง่หลักวิชาการได้ ที่สำคัญ พรรคการเมืองจะต้องมีลักษณะผสมผสานระหว่างโครงสร้างที่เป็นชีวภาพ กล่าวคือ ความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจและความรับผิดชอบยังต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสัมพันธ์ในแง่มีอุดมการณ์ร่วมมีจิตวิญญาณซึ่งบารมีของแต่ละบุคคล ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความเคารพนับถือในแง่คุณวุฒิ และความอาวุโส ย่อมเป็นสิ่งปรากฏในองค์กรที่เป็นพรรคการเมืองทั่วไป

8. ประชาชนและสื่อมวลชนจะต้องคอยติดตามทั้งดิ่งในทางสร้างสรรค์ โดยมีทัศนคติว่า พรรคการเมืองมิใช่กลุ่มบุคคลใด หากแต่เป็นสถาบันการเมืองภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย หรือจะต้องมองว่าพรรคการเมืองเป็นสถาบันซึ่งเป็นสมบัติของสังคม ไม่ใช่เฉพาะของมวลสมาชิกเท่านั้น ดังนั้นประชาชนโดยเฉพาะสื่อมวลชนจึงมีภารกิจสำคัญในการช่วยส่งเสริมให้พรรคการเมืองมีการพัฒนาไปสู่สถาบันที่เอื้ออำนวยต่อการสร้างการถ่วงดุลระหว่างพรรคต่าง ๆ ในส่วนของสมาชิกพรรคและผู้บริหารพรรคทุกครั้งที่มีการตัดสินใจอันใดก็ตามจะต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงที่ว่า ผลในทางบวกและลบที่เกิดต่อพรรคนั้นมิใช่เกิดเฉพาะสมาชิกพรรคและผู้บริหารพรรค แต่ย่อมจะมีผลต่อกระบวนการประชาธิปไตยทั้งหมด

ความจำเป็นในการปรับตัวของพรรคการเมืองต่อระบบการเลือกตั้งระบบผสมตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ดังนี้

1. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเปลี่ยนเป็นเขตเดียวคนเดียว การคัดสรรตัวผู้สมัครลงเลือกตั้งต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง คือต้องเป็นบุคคลที่เป็นที่นิยมชมชอบในเขตเลือกตั้งจริง ๆ เพราะไม่สามารถจะอาศัยการช่วยลูบขึ้นมาเป็น ส.ส. เหมือนอย่างที่เคยเกิดขึ้นในระบบเก่า คือ ผู้สมัครในระบบนี้จะต้องเป็นชนชั้นหัวกะทิ

2. สมาชิกแบบสัดส่วนตามบัญชีรายชื่อพรรค จะเป็นหน้าตาของพรรคการเมืองและในแง่หนึ่งจะเป็นรัฐมนตรีเงา ดังนั้น การคัดสรรตัวบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีความชำนาญการ มีบารมีเป็นที่ยอมรับในสังคมระดับชาติ หรือภูมิภาคจึงเป็นสิ่งจำเป็น พรรคจะต้องปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม เพื่อสามารถจะได้รับความยินยอมจากบุคคลที่มีชื่อเสียงเอารายชื่อใส่ในบัญชีรายชื่อได้

3. จะต้องเปิดกว้างให้สมาชิกพรรคมีบทบาทในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการบริหารงานของพรรคต้องมีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น

4. การดำเนินกิจการของพรรคเพื่อการเลือกตั้งก็ดีหรือเพื่อดำเนินกิจการทางการเมืองตามปกติก็ดี จะต้องมีการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของพรรคซึ่งเป็นผู้ทำงานเต็มเวลามากยิ่งขึ้น โดยพรรคต้องมีสำนักวิชาการทำหน้าที่เก็บข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเป็นประโยชน์กับสมาชิก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส.ส. และรัฐมนตรี

5. พรรคที่เข้าเป็นรัฐบาลจะต้องมีสมาชิกที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการบริหารราชการแผ่นดิน ก็จะต้องทำงานเป็น หมาขี้เฒ่าไม่ใช่ว่าจะเล่นการเมือง แต่ต้องมีความสามารถในการบริหารด้วย

6. พรรคต้องเตรียมแผนการบริหารงานในลักษณะวาระแห่งชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ ทั้งในทางการพัฒนาเศรษฐกิจ การค้าระหว่างประเทศ การศึกษา ฯลฯ จะต้องมีการวิจัยเก็บข้อมูล อันเป็นองค์ความรู้ มีการวางแผนระยะยาว ระยะกลาง และระยะสั้น และอาจต้องมีการรณรงค์ให้กลายเป็นนโยบายที่สังคมยอมรับเพื่อสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที

7. เพื่อให้กิจกรรมพรรคดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล การสร้างวินัยพรรค และการสร้างความมั่นคงของอุดมการณ์เป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้สมาชิกมีความผูกพัน และภักดีต่อพรรค โดยการเข้าเป็นสมาชิกพรรคจะต้องเกิดจากความสมัครใจ ยึดมั่นในแนวทางที่จะพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ส่งเสริมประชาธิปไตย สร้างความกินดีอยู่ดีให้ทั่วถึง การย้ายพรรคจะต้องน้อยลง การไม่อยู่ในกรอบวินัยเป็นปัญหาที่ต้องมีการแก้ไข

8. กลุ่มเป้าหมายที่พรรคจะมุ่งเน้นจะต้องมีความชัดเจน โดยทั่ว ๆ ไปภารกิจของการบริหารประเทศจะมุ่งเน้นที่ชาติเป็นหลัก แต่ขณะเดียวกันแต่ละพรรคย่อมมีกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันได้

9. ความจำเป็นของการนำคนรุ่นใหม่เข้าสู่พรรคเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมเปลี่ยนไป ดังนั้นการผสมผสานระหว่างคนรุ่นใหม่ ซึ่งมีความชำนาญในด้านต่าง ๆ กับคนรุ่นเก่าซึ่งมีประสบการณ์มีบารมีทางการเมืองจะต้องกระทำได้อย่างแนบเนียน สามารถร่วม

กันพัฒนาพรรคไปในทิศทางที่ต้องการ การผสมผสานดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็นและจะเป็นประโยชน์
ในการพัฒนาสถาบันพรรคการเมือง (ลิขิต ธีรเวคิน, มติชน, 21 เมษายน 2542, หน้า 6)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Chiang Mai University